

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА

Біологічний факультет

Кафедра зоології

Дипломна робота
спеціаліста

на тему: **«Кліщі гнізд куроподібних птахів (Galliformes) Одеського зоопарку»**

«Mites of Galliform birds' (Galliformes) nests in Odessa Zoo»

Виконала: студентка денної форми
навчання

спеціальність: 091 Біологія

Дідик Анастасія Олегівна

Науковий керівник

кандидат біологічних наук, доцент
Ківганов Дмитро Анатолійович

Рецензент:

кандидат біологічних наук, доцент
Васильєва Тетяна Володимирівна

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ _____ від «___» _____ р.

Завідувач кафедри

(підпис) Стойловський В. П.

Захищено на засіданні ЕК № 1

Протокол № _____ від «___» _____ р.

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бал)

Голова ЕК

(підпис) Філіпова Т. О.

Одеса — 2017

АНОТАЦІЯ

При дослідженні членистоногих гнізд куроподібних Одеського зоопарку, було знайдено 9 видів кліщів, що відносяться до 9 родів, 7 родин, 2 рядів. В гніздах фазанів за кількістю видів та чисельністю особин кліщів домінувала група сапрофагів (33,3 % та 50 %, відповідно); в гніздах домашніх курей за кількістю видів домінувала група сапрофагів (50 %), а за чисельністю особин — паразити (97,1 %). В гніздах куроподібних птахів в Одеському зоопарку розмножуються види кліщів, що є шкідниками або мають ветеринарне і медичне значення.

Роботу викладено на 40 сторінках, вона містить 1 таблицю та 6 рисунків. Наведено посилання на 52 джерел літератури (48 кирилицею та 4 латиницею).

Ключові слова: кліщі гнізд, куроподібні птахи, Одеський зоопарк

In the study of arthropods of Galliformbirds nests in Odessa Zoo, 9 species of mites, belonging to nine genera, 7 families, 2 orders was found. Saprophages miteswas the dominant group in Pheasant nests by the number of species and number individuals (33.3% and 50%, respectively); Saprophages miteswas the dominant group in domestic chickens nests by the number of species (50%), and by the number of individuals — parasites dominated (97.1%). Some species of mites in the nests of Galliform birds in Odessa Zooare pests or have medical and veterinary importance.

Diploma thesis is expounded on 40pages, it contains 1 tables and 6 figures. It provides links to 52 references (48cyrillic and 4 latinic).

Keywords: mites of nests, Galliformbirds, Odessa Zoo

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	6
1.1. Основні закономірності формування акарофауни гнізд птахів	6
1.2. Акарофауна гнізд диких птахів	7
1.3. Акарофауна гнізд домашніх птахів	14
1.4. Екологічні угруповання та видове різноманіття акарофауни птахів	16
1.5. Систематичне положення, біологія і екологія куроподібних	19
2. МІСЦЕ, МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ	22
3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТІ ЇХ ОБГОВОРЕННЯ	24
3.1. Кліщі гнізд куроподібних Одеського зоопарку	24
3.2. Екологічні групи кліщів гнізд куроподібних птахів	29
3.3. Систематичний огляд	31
УЗАГАЛЬНЕННЯ	33
ВИСНОВКИ	34

ВСТУП

Хоча в наш час деякі верстви населення є противниками утримання тварин у зоопарках та цирках, все ж таки ці заклади дозволяють мешканцям міст та сіл побачити тварин як місцевих, так і екзотичних, погодувати їх, побачити елементи поведінки. Все це є елементами екологічного виховання як молоді, так і дорослого населення. Інша річ, що треба прагнути створювати тваринам нормальні умови проживання.

Але в той же час треба враховувати й деякі інші сторони мешкання тварин в зоопарку, а отже й в межах населеного пункту. В гніздах птахів чи підстилці ссавців може розвиватися значна кількість членистоногих, для яких тут є сприятливі умови [Балашов, 1982; Борисова, 1972, 1978].

В гніздах птахів та ссавців, що живуть в дикій природі, виникають мікробіоценозидрібних членистоногих і інших груп організмів. В умовах штучного утримання, виникають додаткові умови: захищеність від погодних умов, більш тривале використання місць мешкання, прив'язаність тварин до обмеженої території і т. ін.

Членистоногі – мешканці гнізд птахів можуть бути переносниками збудників багатьох інфекційних захворювань вірусної і бактеріальної природи [Земская, 1973]. Також в гніздах можуть розмножуватися шкідники продуктів, сільськогосподарських запасів, а також кліщі, які викликають алергічні захворювання дихальних шляхів та кожних покривів. Однак на сьогоднішній день дослідженням членистоногих, що мешкають в зоологічних парках, цирках чи інших подібних закладах, практично ніхто не займається.

Метою роботи було вивчити акарофауну кліщів, що мешкають в гніздах куроподібних птахів Одеського зоопарку.

Для досягнення даної мети нами були поставленні наступні задачі:

1. Визначити видовий склад кліщів гнізд куроподібних птахів зоопарку.

2. Виділити основні екологічні групи кліщів, що зустрічаються в гніздах куроподібних птахів зоопарку.
3. Визначити види, які можуть мати медичне чи господарське значення.

Об'єкт дослідження: мешкання членистоногих в гніздах птахів.

Предмет дослідження: кліщі гнізд куроподібних птахів.

УЗАГАЛЬНЕННЯ

Гнізда птахів є місцем скупчення мікроартропод, серед яких з'являються взаємозв'язки і таким чином тут формується мікробіоценоз. Зазвичай в гніздах можна виділити класичні екологічні групи цих членистоногих: сапрофаги, паразити, хижаки. В свою чергу, сапрофагів можна розділити на підгрупи, деякі з яких можуть мати значення для людини, наприклад, шкідники зернопродуктів або алергенні кліщі.

Контроль за складом членистоногих гнізд синантропних та свійських птахів має важливе значення для оцінки можливого впливу мікроартропод на житті людини та її свійських чи домашніх тварин. І в цьому сенсі ми отримуємо таку картину: за сільськогосподарськими видами птахів спостерігають птахівники, ветеринари, за синантропними птахами вибірково спостерігають санепідстанції чи протичумні заклади. А птахи зоопарків практично виведені з цієї системи спостережень, хоча вони часто розміщені в центрі великих населених пунктів.

В зв'язку з цим нами проведені дослідження членистоногих гнізд куроподібних птахів Одеського зоопарку. Всього було знайдено 9 видів кліщів, що відносяться до 9 родів, 7 родин, 2 рядів. В гніздах фазанів за кількістю видів та чисельністю особин кліщів домінувала група сапрофагів (33,3 % та 50 %, відповідно); в гніздах домашніх курей за кількістю видів домінувала група сапрофагів (50 %), а за чисельністю особин — паразити (97,1 %). З літератури відомо, що раніше теж проводились такі дослідження і списки видів кліщів були значно ширші. Ми пов'язуємо це з тим, що раніше підстилку в клітках птахів міняли значно рідше, тому там формувались більш складні угруповання членистоногих.

В той же час треба відмітити, що в гніздах курей, які ми дослідили, дуже висока чисельність паразитичних куриних кліщів і ми дали рекомендацію співробітникам зоопарку провести обробку гнізд акарицидами.

ВИСНОВКИ

1. При дослідженні членистоногих гнізд куроподібних Одеського зоопарку, було знайдено 9 видів кліщів, що відносяться до 9 родів, 7 родин, 2 рядів.
2. В гніздах фазанів за кількістю видів та чисельністю особин кліщів домінувала група сапрофагів (33,3 % та 50 %, відповідно); в гніздах домашніх курей за кількістю видів домінувала група сапрофагів (50 %), а за чисельністю особин — паразити (97,1 %).
3. В гніздах куроподібних птахів в Одеському зоопарку розмножуються види кліщів, що потенційно небезпечні: види *Glycyphagus destructor*, *Acarus siro*, *Tyrophagus putrescentiae* — можуть бути шкідниками сільського господарства і викликати алергічні реакції; вид *Dermanyssus gallinae* є гематофагом, може шкодити пташеняттям та переносити збудників небезпечних захворювань.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. *Арзамасов И. Т.* Гамазовые клещи фауны Белоруссии. — Минск, 1968. — 97 с.
2. *Балашов Ю.С.* Паразитно-хозяйственные отношения членистоногих с наземными позвоночными. — Л.: Наука, 1982. — 34 с.
3. *Бондаренко О. Н., Железняк И. И., Севастьянов В. Д.* Пути формирования акарофауны гнезд куриных птиц в зоопарках // Тез. VI Всесоюзн. совещ. по пробл. теор. и прикл. акарологии. — Л., 1980. — С. 22—23.
4. *Борисова В.И.* Некоторые закономерности становления и развития ценозов птичьих гнезд // Уч. записки ГГУ. — Горький, 1972а. — Вып.164. — С. 115-121.
5. *Борисова В. И.* Итоги изучения гнездово-норовых паразитов птиц ТАССР // Паразитология. — 1972б. — Т.6, вып.5. — С. 457-464.
6. *Борисова В. И.* О биоценологических связях птиц с членистоногими // Докл. симп. “Трансконтинентальные связи перелетных птиц и их роль в распространении арбовирусов”. — Новосибирск: Наука, 1978. — С.298-301.
7. *Борисова В. И.* Гамазовые клещи // Эктопаразиты птиц в Среднем Поволжье. Клещи. — Казань, 1991. — С. 60-89.
8. *Брегетова Н. Г.* Гамазовые клещи. Краткий определитель. — М.-Л.: Наука, 1956. — 246 с.
9. *Бутенко О. М.* Фауна и экология гамазоидных клещей (*Gamasoidea, Parasitiformes*), связанных с птицами // Автореф. дисс. ... канд. биол. наук. — М., 1960. — 16 с.
10. *Волгин В. И.* Клещи семейства *Cheyletidae* мировой фауны. — Л.: Наука, 1969. — 431с.

11. *Высоцкая С.О.* Биоценотические отношения между эктопаразитами европейской рыжей полевки (*Clethrionomys glareolus* Shreb.) и обитателями ее гнезд в Закарпатской области УССР. — Л. : Наука, 1974. — 215 с.
12. *Высоцкая С.О.* Структура микробиоценоза гнезд животных и эволюция хозяинно-паразитических отношений у мелких животных // Материалы I Всесоюзного съезда паразитологов. — К., 1978. — 10 с.
13. *ГедХаммада Хасан.* Клещи надсемейства Acaridia фауны Нижнего Египта: Автореф. дисс. ... канд. биол. наук. — К., 1988. — 23 с.
14. *Гембицкий А. С.* Гамазовые клещи из гнезд синантропных птиц на территории Белоруссии // Тез. докл. I акаролог. совещ. — М.: Наука, 1966. — С. 45-46.
15. *Гембицкий А. С.* Гнездово-норовые паразиты птиц Белорусского Полесья // Паразиты животных и растений Белорусского Полесья. — Минск: Наука и техника, 1972. — С. 72-80.
16. *Гембицкий А. С.* Гамазовые клещи гнезд птиц в зоне мелиоративных работ Белорусского Полесья // Влияние хозяйственной деятельности человека на беспозвоночных. — Минск, 1980. — С. 58-59.
17. *Гембицкий А. С.* Паразитоценозы гнезд птиц бассейна оз. Нарочь // Материалы II Всесоюзного съезда паразитоценологов. — Киев: Наукова думка, 1985.
18. *Гембицкий А. С.* Паразитоценозы гнезд птиц в различных биоценозах антропогенного ландшафта // Тез. докл. X конф. укр. общ. паразитоценологов. — Киев, 1986. — Ч.1. — С. 46-47.
19. *Географія Одещини:* Природа, населення, господарство / Під заг. ред. О. Г. Топчієва. — Одеса: Астропринт, 1998. — 88 с.
20. *Ефремова Г. А.* Фаунистические комплексы гамазовых клещей гнезд береговой ласточки на территории Белоруссии // Материалы докл. IX Всесоюзн. совещ. по пробл. почв. зоол. — Тбилиси, 1985. — С. 64-65.

- 21.Ефремова Г. А. Фауна нидиколов береговой ласточки в биоценозах с различной степенью антропогенного влияния // Тез. докл. X конф. укр. общ. паразитологов. — Киев, 1986. — С. 55-56.
- 22.Зацепина Р. А. *OrnityssusylviarumCanestrini* в гнездах некоторых славковых птиц // Материалы итог. науч. конф. Казанск. НИЭМ. — 1965. — С. 118-120.
- 23.Зацепина Р. А. Эколого-морфологический очерк славковых птиц Волжско-Камского края // Автореф. дисс. ... канд. биол. наук. — Казань, 1969. — 17 с.
- 24.Ильичев В.Д., Михеев А.В. Жизнь животных. — М.: Просвещение, 1986. — С. 32-36.
- 25.Иофф И. Г. Клещи и блохи — обитатели птичьих гнезд в Окском заповеднике // Тр. Окского госзаповедника. — 1957. — С. 184-191.
- 26.Захваткин Ю.А. Курс общей энтомологии. — М. : Колос, 2001. — 57 с.
- 27.Земская А. А. Паразитические гамазовые клещи и их медицинское значение. — М.: Медицина, 1973. — 167 с.
- 28.Кивганов Д.А. Клещи и насекомые - компоненты паразитоценоза крачек (*Laridae, Sterninae*), гнездящихся в низовье Тилигульского лимана // XI конференция Украинского общества паразитологов (Киев, сентябрь 1993 г.). Тезисы докладов. — Киев: 1993. — С.61-62.
- 29.Кивганов Д. А. Клещи перьевого покрова и гнезд крачек (*Laridae, Sterninae*) юга Украины // Дисс. ... канд. биол. наук. — Одесса, 1996. — 201 с.
- 30.Лысенко О.Н. Эпидемиологические аспекты паразитологии // Мат. II Всесоюзн. съезда паразитологов. — К., 1983. — С. 62-65.
- 31.Мустафаева Э. А. Экологические связи паразитических клещей с орнитофауной Азербайджана // Тез. VI Всесоюзн. совещ. по пробл. теор. и прикл. акарологии. — Л., 1990. — С. 89-90.

32. Мустафаева Э. А., Дубовиченко Т. А. Паразитические членистоногие домашних птиц при разных условиях содержания // Тез. докл. X конф. укр. общ. паразитоценологов. — Киев, 1986. — С. 81-82.
33. *Определитель* обитающих в почве клещей, *Sarcoptiformes* / под ред. Гилярова М. С. — М.: Наука, 1975. — 491 с.
34. *Определитель* обитающих в почве клещей, *Mezostigmata* / под ред. Гилярова М. С. — Л.: Наука, 1977. — 717 с.
35. *Определитель* обитающих в почве клещей, *Trombidiformes* / под ред. Гилярова М. С. — М.: Наука, 1978. — 271 с.
36. Паниотова Н. И. Акарофауна птицеводческих помещений Одесской области // Тез. докл. X конф. укр. общ. паразитоценологов. — Киев, 1986. — С. 151-152.
37. *Птицы Советского Союза* / Под ред. Г. П. Дементьева, Н. А. Гладкова. — М.: Советская наука, 1952. — Т. 6. — 640 с.
38. Пучкова Е. А. Изменение пораженности кур эктопаразитами в птицеводческих помещениях промышленного типа // Тез. докл. X конф. укр. общ. паразитоценологов. — Киев, 1986. — С. 163-164.
39. Севастьянова В.Д., Андрейко О.Ф., ГедХаммала Хасан, Амбрзевич И. В. Особенности акарофауны домашних и синантропных птиц на юге Украины и в Нижнем Египте // Матеріалі Х Конференції Українського товариства паразитологів. — К., 1986. — С. 85-86.
40. Сергиенко Г. Д. К изучению орибатид в симбиозах птиц-норников // Тез. докл. I Всесоюзного съезда паразитоценологов. — Киев: Наукова думка, 1978 — Ч.2. — С. 81-82.
41. Сердюкова Г.В. Иксодовые клещи фауны СССР. — М.: Академия наук СССР, 1956. — С. 44-47.

42. *Сильверс А. П.* О северном птичьем клеще (*Ornitonyssus sylviarum* Canestrini et Fanzago) // Тез. докл. ежегод. съезда общ. естествоисп. при АН ЭССР — 1964. — Т. 56. — С. 125-132.
43. *Челембиев К. А.* Почвообитающие гамазовые клещи в гнездах грызунов на территории центрального Казахстана // Экология и практическое значение зоологии и фитопаразитических растений и организмов. — Кишинев, 1987. — С. 67-75.
44. *Шумило Р. П.* Паразитофауна гнезд птиц на окультуренных ландшафтах Молдавской ССР // Матеріалі Всесоюзного съезда паразитологов. — К., 1978. — С. 33.
45. *Шумило Р. П.* Эпизоотологический потенциал паразитических членистоногих сухопутных птиц МССР. — Кишинев: Штиинца, 1981. — С. 12-14.
46. *Щур Л. Е., Головач Г. П.* Акароидные клещи — компоненты гнездовой фауны мелких грызунов и птиц-норников // Тез. докл. X конф. укр. общ. паразитологов. — Киев: Наукова думка, 1986. — С. 215.
47. *Эрик В. В., Глухова В. М.* О паразитофауне птичьих гнезд района Куршской косы // Паразитол. сб. ЗИН АН СССР. — Т. 24. — С. 161-183.
48. *Якименко В. В.* Сообщества убежищных членистоногих в колониальных поселениях птиц (принципы формирования и соадаптации) // Тез. VI Всесоюзн. совещ. по пробл. теор. и прикл. акарологии. — Л., 1980. — С. 147-148.
49. *Karg W.* *Acari* (Acarina) Milben Unterordnung Anactinochaeta (Parasitiformes). Die freilebenden Gamasina (Gamasides), Raubmilben // Die Tierwelt Deutschlands. — Jena, 1971. — Bd. 59. — 467 s.
50. *Micherdzinski W.* Die Familie Parasitidae Oudemans, 1901 (Acarina, Mesostigmata) // R. Wiv. Krakov, 1969. — 690 s.

51. *Philips R. J.* Mites (Acarina) from nests of Norwegian birds of prey // *Sciens Department, Babson College*. — 1980. — P. 47-48.
52. *Philips R. J., Dindal L. D.* The acarine community of nests of birds of prey. — New York, 1977. — 105 p.